

ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОГО ЕКСПОРТУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Постановка проблеми у загальному вигляді. Ситуація на ринку українського експорту за останні два роки різко погіршилася. Україна стала занадто ризикованою державою для іноземних бізнесменів. У зв'язку з цим, рівень довіри до українських експортерів впав, а умови поставки товарів посилилися. Однак політичні труднощі - не єдиний камінь спотикання на шляху до розвитку експорту.

Існує кілька фундаментальних причин виникнення проблем експорту. Основна перешкода - політичне минуле країни. Україна, як і багато інших пострадянських держав, успадкувала принципи і підходи замкнутої системи, залишившись незалученою в міжнародну кооперацію. І хоча з часу розпаду Союзу минуло чимало років, для перебудови міжнародних відносин і завоювання певних позицій на ринку цього поки недостатньо.

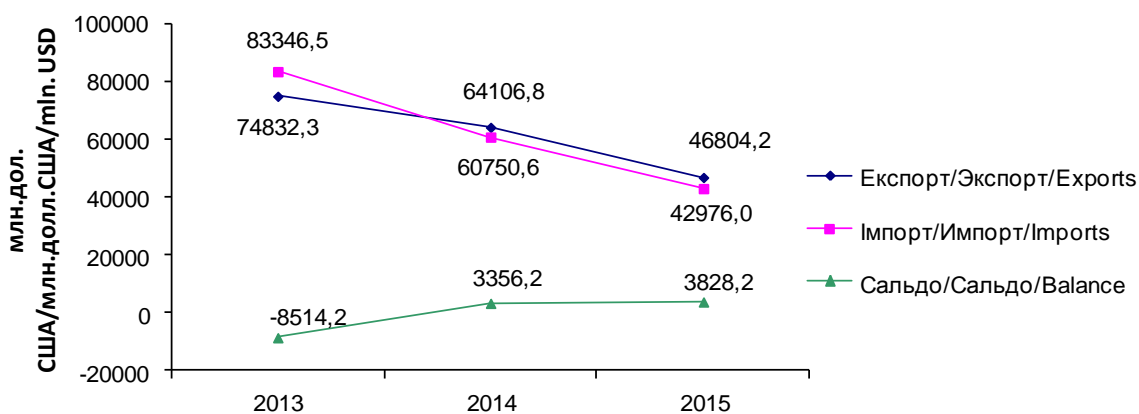
Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Теоретичні та методологічні питання розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств є предметом досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів: А.І. Амоши, А.І. Бутенко, І.О. Дергачова, М.І. Долишнього, О.П. Зайцевої, Т.П. Карпової, Н.О. Кухарська, Ю.В. Макогона, Д. Ліндсея, І.П. Продіус та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Основні помилки експортерів пов'язані саме з нерозумінням міжнародного економічного права, або відсутністю знань з міжнародних економічних рекомендацій. Причому промахи часто виявляються в елементарному - неправильній орієнтації з точки зору умов поставки, невірній захисту від неякісного товару, форс-мажорних ситуацій та ін. Тому, єдиним способом подолання закритості української держави в імпортних і експортних відносинах з іншими країнами є детальне вивчення міжнародних економічних документів.

Постановка завдання. Метою статті є проведення аналізу сучасних проблем і перспектив розвитку зовнішньоекономічної діяльності та експортного потенціалу підприємств України.

Виклад основного матеріалу дослідження. У рейтингу Doing Business 2016 Україна хоч і піднялася на чотири позиції, але по маркеру "Міжнародна торгівля" (що враховує такі індикатори, як час і вартість проходження прикордонного та митного контролю, оформлення документів і т.п.) залишилася на тому ж 109-м місці [1].

Розглянемо динаміку зовнішньої торгівлі та зведений зовнішньоторговельний баланс України за 2013-2015 роки (рис. 1).

Рис. 1. Зведений зовнішньоторговельний баланс України за 2013-2015 роки [2]

Ми можемо спостерігати стійку негативну тенденцію: протягом трьох років експорт та імпорт знизились майже удвічі. Якщо говорити саме про експорт, то в Україні у 2014 році він знизився на 15 %, а у 2015 році – на 27 %.

За оцінками експертів Всесвітнього економічного форуму, проблеми, з якими стикаються українські експортери, - це відсутність доступу до торгового фінансування, недостатній рівень технологій виробництва та навичок персоналу, труднощі у визначенні потенційних ринків і покупців, невідповідність продукції міжнародним технічним вимогам і стандартам, а також проблеми доступу до імпортних ресурсів, необхідних для виробництва.

На думку українських експортерів, найменш проблемними процедурами в Україні є отримання сертифіката походження та проходження екологічного контролю, а найбільш проблемними залишаються відшкодування ПДВ і валютний контроль.

Основними причинами небажання експортувати товари залишаються несприятлива економічна ситуація в Україні, відсутність партнерів за кордоном, обтяжливість внутрішніх експортних процедур і відсутність фінансування. У той же час названі проблеми по-різному сприймаються підприємствами в залежності від їх розміру. Так, відсутність партнерів за кордоном є найбільшою проблемою для малих і середніх компаній. При цьому малі підприємства витрачають вдвічі більше часу на оформлення товару, а вартість оформлення зовнішньоторговельних операцій у них вище через невеликих розмірів партій. І якщо уряд всерйоз націлене на "експортний прорив", то зосередитися потрібно саме на усуненні бар'єрів для середніх і невеликих компаній.

Як сказано вище, українському бізнесу і державі в цілому не вистачає доступу до інвестицій і фінансування. Масштабний розрив торгово-економічних зв'язків з Російською Федерацією означає не тільки зниження залежності від російського імпорту (у 2014 році він скоротився на 52%), а й зменшення обсягів українського експорту, що негативно позначається на платіжному балансі країни. Так, за даними МВФ, в 2015 році дефіцит платіжного балансу України виріс до \$ 11,5 млрд. Для того, щоб стабілізувати економічну ситуацію, країні знадобиться не менше \$ 19 млрд. [3].

Отже, фундаментальні причини виникнення проблем експорту полягають у наступному: по-перше, це політичне минуле країни. Україна, як і інші пострадянські держави, успадкувала принципи і підходи замкнутої системи, залишившись незалученою у міжнародну кооперацію. І для перебудови міжнародних відносин і завоювання певних позицій на світовому ринку пройшло недостатньо часу.

Інше джерело уповільнення розвитку українського експорту також корениться в радянські часи. Зокрема, в 80-х роках Україна не ратифікувала в повному обсязі конвенцію про договори міжнародної купівлі-продажу, виключивши можливість застосування усних договорів, відібравши у себе, таким чином, потреба глибокого вивчення міжнародного права. Ця фатальна помилка принесла плачевні наслідки українській економіці, адже філософія зарубіжних партнерів, з точки зору організації експортних і імпортних поставок, зовсім інша [4].

Однак основним каталізатором проблем експорту є більш грубі помилки. Зокрема, неправильна побудова роботи на системному рівні. Україна володіє багатьма перевагами торгівлі в зарубіжних країнах: зона вільної торгівлі, режим генеральних переваг, режим максимального сприяння та ін. Проте, система правильної організації постачання товару на експорт як і раніше відсутня. Наприклад, абсолютно незрозумілим видається слабкий експорт в США, де Україні надано режим генеральних переваг, який, проте, використовується всього на 28%.

Проблеми експорту викликають і помилки держави. Полягають вони, в першу чергу, у відсутності концептуальних підходів в напрямку підтримки експорту. У Китаї,

наприклад, експортна модель - товарна експансія за рахунок низької ціни, для Японії першорядним є бездоганна якість, основна характеристика корейського експорту - використання новітніх технологій виробництва. Український же експорт не має продуманої концепції поведінки на зовнішніх ринках.

Тому, починати викорінення прогалин в експортній політиці країни, потрібно з системних питань, а саме, - правильної організації діяльності. Звичайно ж іноземний досвід не можна сліпо наслідувати, в кожній країні ситуація унікальна.

Розвитку українського експорту багато в чому буде сприяти внесення в законодавство змін, що враховує міжнародні економічні конвенції. Зокрема, потрібно забезпечити можливість укладення усних договорів, переглянути ставлення до інвойсу та іншими правилами поставок. Сприяти вирішенню експортних проблем держава також може, забезпечивши внутрішні економічні свободи. Однак у вирішенні цих питань не варто повністю розраховувати на чиновників. Активно працювати в цьому напрямку повинні представники бізнесу та бізнес-асоціацій [5].

Крім того, не варто забувати, що експорт - це похідне явище. Чи не піднявши власне виробництво і науково-технічну діяльність, поліпшити конкурентоспроможність і затребуваність українських товарів неможливо.

Висновки і перспективи подальших розробок. Помилки в діяльності українських експортерів - явище досить зрозуміле, з причини відсутності єдиної державної експортної стратегії. Проблеми експорту викликають і помилки держави, які полягають, у першу чергу, у відсутності концептуальних підходів в напрямку підтримки експорту. Однак Україна має безліч преференцій на міжнародному ринку. Тому, розумне використання можливостей ринку, а також сполучення робота держави і бізнес-асоціацій над коригуванням законодавства і розробкою моделі експорту, можуть змінити плачевні наслідки давніх помилок в побудові міжнародних економічних відносин.

Список використаних джерел:

1. World Bank Group. *Economy Rankings [Electronic resource]*. Access: <http://www.doingbusiness.org/rankings>
2. Государственная служба статистики Украины. *Внешнеэкономическая деятельность*. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ukrstat.org/operativ/menu/menu_r/zed.htm.
3. *Статистичний щорічник: Зовнішня торгівля України / відпов. за випуск А. О. Фризоренко*. - К., 2016.
4. Павленко І. І., Варяниченко О. В., Навроцька Н. А. *Міжнародна торгівля та інвестиції. Навч. посіб.* – К.: Центр учбової літератури, 2013.
5. Якубовский Н. *Концептуальные основы стратегии развития промышленности Украины на период до 2017 года / Н. Якубовский, В. Новицкий, Ю. Киндзерский // Экономика Украины*. - 2014. - № 11.